

da det må antages, at der er flere unge i de laveste indkomstgrupper.

Med hensyn til uddannelsesniveau ses det også, at de højtuddannede stemmer i højere grad end de lavtuddannede. Igen kan alder forklare noget, men næppe det hele. Der er med andre ord en skæv socioøkonomisk fordeling i, hvem der stemmer.

Det kan diskuteres, om det er et *demokratisk problem*, at ikke alle samfundsgrupper stemmer i lige høj grad. I hvert tilfælde er det noget, som flere organisationer har forsøgt at ændre på. For eksempel kampagnen „Stemmer på kanten“, der i forbindelse med byrådsvalget 2013 søgte at få udsatte grupper til i højere grad at stemme. Også ungdomsvalg, som flere kommuner har afholdt, sigter mod at vække i interessen for at stemme.

Senere skal vi se på, om det har en betydning for, hvordan byrådene sammensættes, at ikke alle grupper har samme tendens til at stemme.

4.2. Vælgeradfærd

Nu har vi set på, hvilke grupper der stemmer til byrådsvalgene. Det store spørgsmål er så: Hvem stemmer de på? Det kan vi selvfølgelig ikke sige 100 procent præcist, men vi har en række *vælgeradfærdsteorier* og -hypoteser, som kan hjælpe os, dels med at forudsige, hvordan vælgerne vil stemme, dels med at forklare valgresultatet. Når vi skal undersøge vælgeradfærd ved byrådsvalg, må vi overveje, om vælgerne først og fremmest stemmer på et bestemt parti eller først og fremmest stemmer på en bestemt kandidat. Som nævnt er andelen af personlige stemmer ved byrådsvalg markant højere end ved folketingsvalg, og af den grund er det interessant at se nærmere på, om de flere personlige stemmer påvirker valgets resultat. Et andet forhold er, om det er landspolitikken og de landspolitiske partier, der afgør, hvordan vælgerne stemmer, eller om det er lokale forhold? Eller en blanding? I det følgende vil du blive præsenteret for en række vælgeradfærdsteorier.

■ Det handler om at holde tungen lige i munden, når man stemmer i stemmeboksen. Man skulle gerne undgå, at stemmen bliver erklæret ugyldig.

teorier
forstå c

Indled
vælger
er en tr
anden
parti. C
samme
byråds

Ma
trofast
valg til
gør val
ressere
opmær
er mar
den sa
at hvis
man r
og ved
re er n
stemr
mokra
tervæl

Figur 4

Note: Par
Kandidat
opstiller f

teorier og -hypoteser, som kan hjælpe med at forstå og forklare vælgeradfærden lokalt.

Indledningsvis kan vi skelne mellem kernevælgere og marginalvælgere. En *kernevælger* er en trofast vælger, der ved mindst to på hinanden følgende valg stemmer på det samme parti. Ofte vil kernevælgerne stemme på det samme parti til såvel folketingsvalg som byrådsvalg.

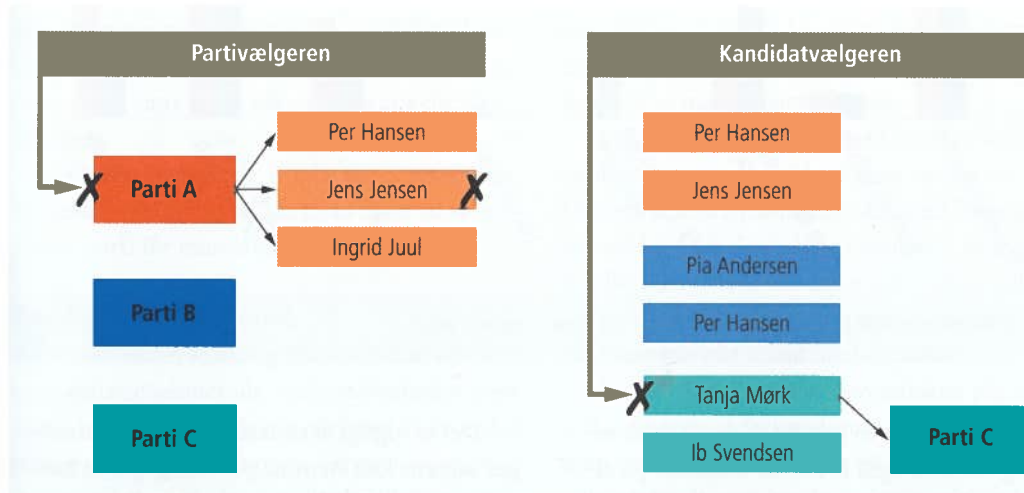
Marginalvælgeren er ikke på samme måde trofast over for ét parti. Vælgeren skifter fra valg til valg, og det er oftest de vælgere, der afgør valgene, og som partierne er særligt interesseret i at overbevise. Det er vigtigt at være opmærksom på, at en del vælgere måske nok er marginalvælgere, men stemmer inden for den samme politiske blok fra valg til valg. Dvs. at hvis man er „rød blok“-vælger, stemmer man måske ved det ene valg på Enhedslisten og ved det næste på SF. Andre marginalvælgere er midtervælgere og vil måske ved ét valg stemme på Venstre og det næste på Socialdemokratiet eller Dansk Folkeparti. Disse midtervælgere skifter således mellem blokkene og

er dermed med til at kunne tippe balancen mellem blokkene fra valg til valg. Endelig findes der selvfølgelig også vælgere, der skifter helt på tværs af blokkene, for eksempel fra Enhedslisten til Liberal Alliance, men denne gruppe er ikke så stor som de to øvrige grupper af marginalvælgere.

Når vælgerne ikke stemmer på det samme parti ved et folketingsvalg og et byrådsvalg, betegnes det *split-voting*. Dette er med til at gøre analysen af byrådsvalg kompleks, fordi vi på den ene side må betragte det som et selvstændigt valg, hvor vælgerne stemmer ud fra lokale forhold. På den anden side spiller folketingsvalget også en rolle for, hvordan vælgerne stemmer kommunalt, som vi senere skal komme ind på.

Ved byrådsvalg er andelen af vælgere, der stemmer personligt på en kandidat, langt større end ved folketingsvalget. Et centralt spørgsmål er derfor, om vælgeren først vælger, hvilket parti han/hun vil stemme på, og derefter vælger en af partiets kandidater at sætte sit kryds ved, en partivælger, eller om vælgerne først og

Figur 4.2. Parti- eller kandidatvælger

Note: Partivælgeren afgør altså først, hvilket parti han/hun vil stemme på, og stemmer derefter eventuelt personligt på en af partiets kandidater. Kandidatvælgeren, derimod, ønsker at stemme personligt på en bestemt kandidat og giver derved også sin stemme til det parti, som kandidaten opstiller for. Det kan fastslås, at der er forskel på, hvordan vælgerne stemmer til et byrådsvalg og et folketingsvalg. På den måde er det forskellige valg.

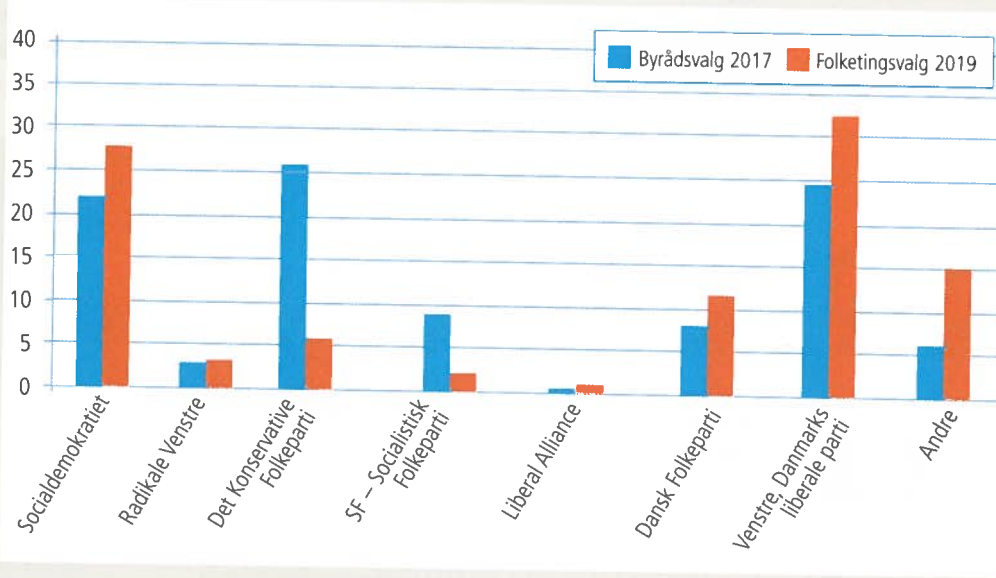
Boks 4.1. Vesthimmerlands Kommune

Som det fremgår af søjlediagrammet i figur 4.3, er der markante afvigelser i stemmeafgivningen i Vesthimmerlands Kommune, når man sammenligner byrådsvalg og folketingsvalg. Mest øjnefaldende er det, at Det Konservative Folkeparti fik godt 25,9 procent af stemmerne ved byrådsvalget i 2017 mod blot 5,9 procent ved folketingsvalget i 2019. Der er altså nogle lokale forhold, der gør sig gældende, herunder formentlig den konservative borgmestercandidat Knud Kristensens popularitet. Også SF præsterer væsentlig bedre ved byrådsvalget, hvilket partiet har gjort gennem en række valg. Det kan også hænge sammen med, at Enhedslisten ikke stillede op til valget i Vesthimmerland Kommune i 2017. Dette kan yderligere underbygges af, at 75 procent af alle stemmerne afgivet til de konservati-

ve var personlige stemmer på Knud Kristensen, mens tallet var blot 30 procent for Venstres borgmestercandidat Per Bach Laursen, der dette til trods endte med at blive borgmester efter valget i 2017 og dermed væltede Knud Kristensen af tronen.

Det skal bemærkes, at forskellene mellem blokkene i Vesthimmerlands Kommune ikke afviger så markant mellem byrådsvalg og folketingsvalg. På den måde er det i høj grad inden for blokkene, stemmerne flyttes. Det skal selvfølgelig bemærkes, at der er knap to år mellem valgene, og der også i den periode skete forskydninger mellem partierne på landsplan, men ikke afvigelser, der kan forklare den store forskel mellem resultaterne lokalt og nationalt.

Figur 4.3. Valgresultater i Vesthimmerlands Kommune i procent

Note: Der er kun medtaget partier, der opstillede ved begge valg. Øvrige er angivet i "andre".

fremmest vælger en kandidat, de vil stemme på, og dermed også indirekte stemmer på et parti, en kandidatvælger. Hvis en kandidat tiltrækker mange stemmer til sit parti, kan vi tale om en kandidat effekt.

Det er vigtigt at notere sig, at en partivælger sagtens kan stemme personligt på en kandidat, men blot vil vælge en af kandidaterne for det parti, som vedkommende har valgt at stemme på.

EIK DAHL BIDSTRUP

BORGMESTER

■ Borgmester i Dragør Eik Dahl Bidstrup (V) blev borgmester i 2013 med et personligt stemmetal på 259, men ved valget i 2017 fik han 929 personlige stemmer. Det er mere end en tredobling af stemmerne. Venstre fik ved valget i 2013 16,5 procent af stemmerne i 2013, men ved valget i 2017 var det tal steget til 20,6 procent af stemmerne. I samme periode oplevede Venstre på landsplan et fald i vælgertilslutningen på 7,9 procentpoint ifølge meningsmålinger offentliggjort på dr.dk.

Det har betydning for, om det er selve partiet, lokalt eller nationalt, der trækker stemmer til, eller om antallet af stemmer afhænger af, hvilke kandidater partiet har opstillet. Eftersom flere stemmer personligt på en kandidat til et byrådsvalg end til et folketingsvalg, vil der naturligt nok være mere fokus på de enkelte kandidater.

Dette er vigtigt, når vi taler om kausalitet – årsagssammenhæng. Altså hvad fører til, at et givent parti får mandater?

Landspolitisk valgvind

Professor Søren Risbjerg Thomsen har udviklet en forudsigelsesmetode, *valgvindmetoden*, som peger på, at byrådsvalgene påvirkes af, hvordan partierne står på landsplan. Teorien er, at en ændring i et partis landspolitiske tilslutning slår igennem med halv kraft på et byrådsvalg. Hvis et parti er gået frem med 10 procent på

landsplan siden seneste byrådsvalg, vil partiet gå frem med cirka 5 procent ved byrådsvalg. Essensen er altså, at en del vælgere ikke stemmer efter, hvordan partierne klarer sig lokalt, men derimod forholder sig til, hvordan partiet klarer sig på landsplan. Blandt disse vælgere er formentlig mange partivælgere.

Valgvindmetoden har med succes forudset landsresultatet af byrådsvalgene samlet set i Danmark, dvs. hvor mange stemmer hvert parti får ved byrådsvalget i hele Danmark. Den har imidlertid sværere ved at forudse valgresultatet i den enkelte kommune, da mange andre forhold kan påvirke resultatet helt lokalt.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at ved valgvindsundersøgelser sammenligner man ofte meningsmålinger på landsplan med et kommende byrådsvalg for at se valg vinden. For at yde meningsmålingen retfærdighed er det nødvendigt at se på konfidensintervallet i

lokale
nationalt

meningsmålingen, således at spredningen og usikkerheden bliver taget med. Der bruges forskellige regneark i undervisningen til beregning af konfidensintervaller, og et eksempel kan ses i boks 4.2.

Borgmestereffekt

Den helt centrale politiker i en kommune er borgmesteren. Borgmesteren er naturligt den mest synlige politiker i kommunen, og samtidig vil borgmesteren også ofte – fortjent eller ufortjent – få æren eller skylden for de resultater, der leveres i kommunen. På mange måder har borgmesteren altså et forspring frem for de øvrige kandidater. Spørgsmålet er, om det også giver sig udslag i flere stemmer, når valgdagen kommer, og om borgmesteren kan trække flere stemmer til partiet, end det ville have fået, hvis det ikke havde borgmesterposten?

Svaret er både ja og nej. Der er en positiv effekt, når et borgmesterparti går til valg første gang, men der er ikke en generel effekt, hvis borgmesteren har siddet mere end én periode. Endvidere er der en tendens til, at et borgmesterparti er mindre påvirkeligt af den landspolitiske vind. Forstået på den måde, at hvis partiet går tilbage på landsplan, så vil et parti, hvis det har borgmesterposten, ikke gå så meget tilbage lokalt, jævnfør valgvindens Tilsvarende vil partiet heller ikke gå så meget frem lokalt, som partiet gør landspolitisk. *Borgmestereffekten* kan således opstilles i figur 4.4.

Rational choice

En klassisk måde at forstå vælgerne på er ved at antage, at de er rationelle og nyttemaksimerende. At være rationel vil sige at gøre det, der er logisk at gøre i en given situation, mens det at være nyttemaksimerende vil sige, at man vil gøre det, der gavner en selv mest muligt. Derudfra træffer vælgeren ifølge denne teori et rationelt valg – *rational choice*.

Forudsætningen i teorien er desuden, at vælgeren er fuldt oplyst om de forskellige valg, for ellers kan man ikke træffe et reelt rationelt valg. Det er imidlertid sjældent tilfældet, men alligevel kan vi godt anvende teorien som ét bud på vælgeradfærden lokalt.

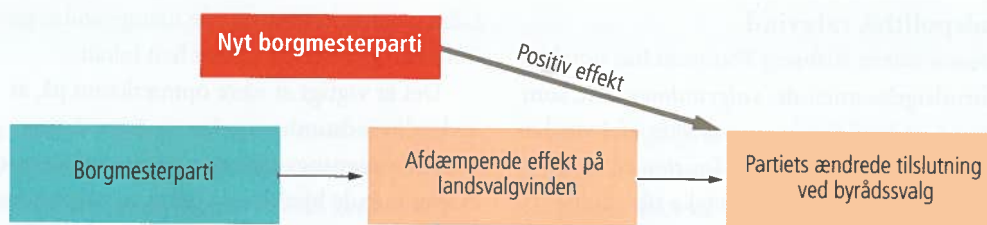
Et eksempel herpå kunne være den ældre borger, der modtager hjemmehjælp fra kommunen, og som stemmer på det parti, der vil forbedre ældreplejen.

Et andet eksempel kunne være vælgeren, der har børn i folkeskolen og derfor stemmer på et parti, der vil bruge flere penge på folkeskolen.

Issue-voting

Tidligere var den såkaldte *class-voting* meget fremherskende, dvs. at man stemte på et parti, der tilhørte ens (sociale) klasse. For eksempel stemte arbejderne på Socialdemokratiet og bønderne på Venstre. Den tendens er i høj grad opløst, og vælgerne beslutter sig ud fra andre faktorer i dag. Man taler om, at *issue-voting* har overtaget, dvs. at vælgerne stemmer ud fra be-

Figur 4.4. Borgmestereffekten

Note: Efter Frandsen (2009) i Elklit og Jensen „Byrådsvalg“, Odense Universitetsforlag (2009).

Boks 4.2. Valgvind og konfidensintervaller

Hvis vi skal afgøre den helt præcise valgvind, så er vi nødt til at tage højde for usikkerheden i meningsmålinger og beregne konfidensintervallet for både meningsmålingen på landsplan ved tidspunktet for det seneste byrådsvalg og en aktuell meningsmåling.

Epinionmåling 1. december 2017	Epinionmåling 14. april 2021
A – Socialdemokratiet 28,1 procent	A – Socialdemokratiet 30,7 procent
B – Radikale Venstre 4,3 procent	B – Radikale Venstre 5,0 procent
C – Det Konservative Folkeparti 4,7 procent	C – Det Konservative Folkeparti 15,5 procent
D – Nye Borgerlige 1,9 procent	D – Nye Borgerlige 8,8 procent
F – Socialistisk Folkeparti 5,1 procent	F – Socialistisk Folkeparti 8,1 procent
G – Veganerpartiet –(Ikke opstillingsberettiget)	G – Veganerpartiet 0,5 procent
I – Liberal Alliance 5,5 procent	I – Liberal Alliance 2,5 procent
K – Kristendemokraterne 0,6 procent	K – Kristendemokraterne 2,2 procent
O – Dansk Folkeparti 16 procent	O – Dansk Folkeparti 5,3 procent
V – Venstre 20,1 procent	V – Venstre 10,4 procent
Ø – Enhedslisten 8,5 procent	Ø – Enhedslisten 7,6 procent
Å – Alternativet 5,2 procent	Å – Alternativet 1 procent
Kilde: Epinion for dr.dk. Om det politiske indeks fra den 1. december 2017. Indekset er lavet på baggrund af i alt 1.737 gennemførte interviews med repræsentativt udvalgte danskere på 18 år og derover. Interviewene er gennemført i perioden fra den 27. november til den 1. december 2017.	Kilde: Epinion for dr.dk. Om det politiske indeks fra den 14. april 2021. Indekset er lavet på baggrund af i alt 1.578 gennemførte interviews med repræsentativt udvalgte danskere på 18 år og derover. Interviewene er gennemført i perioden fra den 7. april 2021 til den 13. april 2021.

Af ovenstående to meningsmålinger fremgår det, hvordan partiernes stemmeandele på landsplan har udviklet sig fra seneste kommunalvalg til 14. april 2021. Da der er tale om en meningsmåling, vil målingen altid indeholde en usikkerhed. Den kan vi beregne.

Hvis vi vil udtale os med 95 procent sikkerhed, er vi nødt til at beregne konfidensintervallet for denne usikkerhed. Den beregnes ved hjælp af formlen:

$$p \pm z \sqrt{\frac{p(100-p)}{n}}$$

Ved et konfidensniveau på 95 procent er z +/- 1,96 og p er andelens størrelse. I ovenstående undersøgelse er n henholdsvis 1738 (2017) og 1578 (2021).

Lad os beregne et eksempel ud fra formlen (brug eventuelt den samfundsfaglige regnemaskine). Ud fra formlen kommer vi frem til, at Venstre i 2017 med 95 procent sandsynlighed ville få mellem 18,2 og 22,0 procent. Ved meningsmålingen fra 14. april 2021 ville Venstre få mellem 8,9 og 11,9 procent. Venstre er altså gået tilbage i de landsdækkende meningsmålinger med mellem 13,1 og 6,3 procentpoint svarende til en procentvis tilbagegang på mellem 34,6 og 59,5 procent. Når valgvinden slår igennem med halv kraft, så kan vi med 95 procent sikkerhed sige, at Venstre vil gå tilbage lokalt ved det næste kommunalvalg med mellem 17,3 og 29,8 procent.

Bemærk, at målingen er fra 14. april 2021, og det vil derfor nok være en god idé, hvis du beregner på den seneste meningsmåling inden valget.

– Korrekt formel

stemte sager. Typisk vil det være sådan, at én bestemt mærkesag er afgørende for, hvor vælgerne sætter sit kryds. Dermed behøver vælgeren ikke at være enig med partiet i alle sager. Sagerne kan også skifte fra valg til valg, og dermed opstår der er langt større grad af vælgervandring mellem valgene end tidligere.

Et eksempel på et issue i kommunalpolitik kunne være skolelukninger. Hvis et parti går til valg på at bevare den lokale skole, kunne det være et issue, som vælgeren tiltales af og derfor stemmer på partiet. Det kan også være mere bredt funderede issues, som for eksempel at man synes, at et bestemt parti fører en erhvervsvenlig erhvervs politik, og derfor stemmer på det.

Livsstil – Minervamodellen

Minervamodellen inddeler mennesker i fire forskellige livsstilsgrupper – blå, grøn, rosa og violet. Tankegangen er inspireret af Pierre Bourdieus teori om kapitaler og habitus.

Minervamodellen består af to akser, der fortæller om individets præferencer. På den vertikale akse skelnes mellem, om man er moderne

eller traditionelt indstillet. En moderne er positivt indstillet overfor hvad udviklingen bringer, og ser for eksempel positivt på mulighederne ved globaliseringen. Den traditionelle er mere optaget af det nære og måske lokale forhold.

På den horisontale akse skelnes mellem idealisme og materialisme. En materialist er optaget af at have de rigtige materielle ting. Derimod er en idealist optaget af værdier, for eksempel et godt miljø, og så betyder det ikke så meget at have bestemte ting, mærkevarer eller en stor bil.

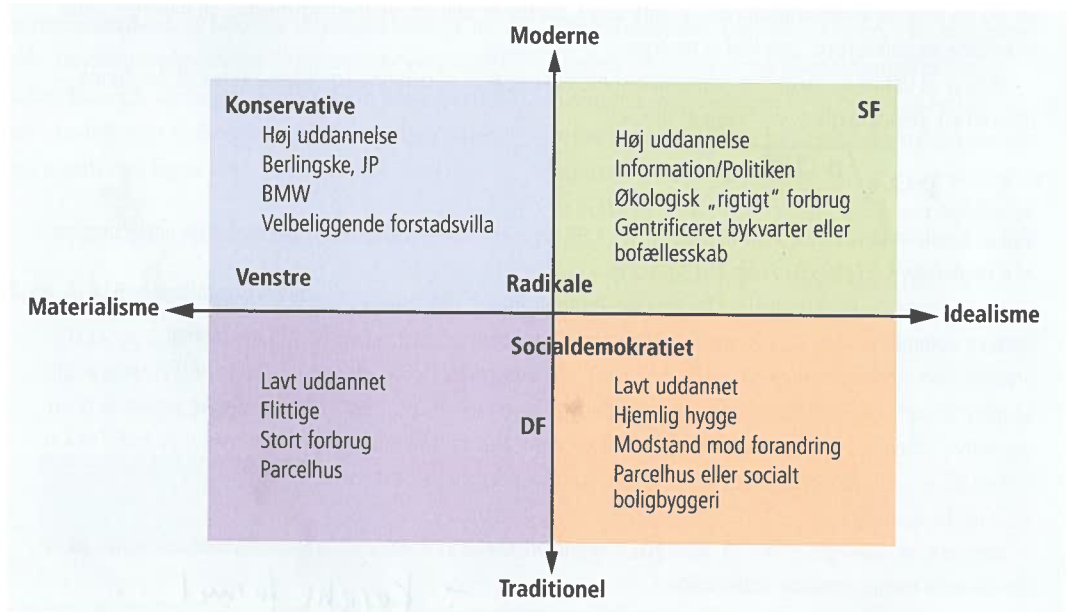
Med hensyn til vælgeradfærden henvender de forskellige partier sig til forskellige livsstilsgrupper, og det kan derved være med til at forklare, hvorfor de stemmer, som de gør.

Dette kan for eksempel forklare forskelle i stemmeafgivningen i by og på land, som du kan undersøge ved at sammenligne stemmeafgivningen ved forskellige valgsteder i din kommune.

Naboeffekt

Ved byrådsvalg kan vi også tale om en naboeffekt. Det betyder altså, at vælgeren stemmer på sin nabo. Naboeffekt-hypotesen antager, at

Figur 4.5. Minervamodellen

vælgeren er tilbøjelig til at stemme på en kandidat, man kender for eksempel fra sin familie, den lokale forening, sin skolegang eller villa-vejen.

Eftersom der er langt flere lokale kandidater end ved et folketingsvalg, er sandsynligheden for, at man kender en kandidat langt større. Da der ofte ikke skal ret mange stemmer til for at blive valgt til byrådet, kan en kandidat rent faktisk blive valgt ved hjælp af familie, netværk, venner, naboer, kollegaer på jobbet og bekendte.

Det forekommer logisk, at man stemmer på en, man kender, og som man dermed har tillid til vil varetage byens og kommunens ve og vel. På den måde får partiet mindre betydning, og det personlige kendskab bliver centralt.

Hypotesen kan bekræftes af, at de fleste kandidater får deres stemmer på ét valgsted og ofte „støvsuger“ valgstedet for stemmer. En undersøgelse af byrådsvalget 2009 viste også, at 70 procent af kandidaterne primært får deres stemmer fra det nærområde, de bor i.²

² http://www.ugebrevet4.dk/byroedder-bliver-valgt-af-naboer_19306.aspx

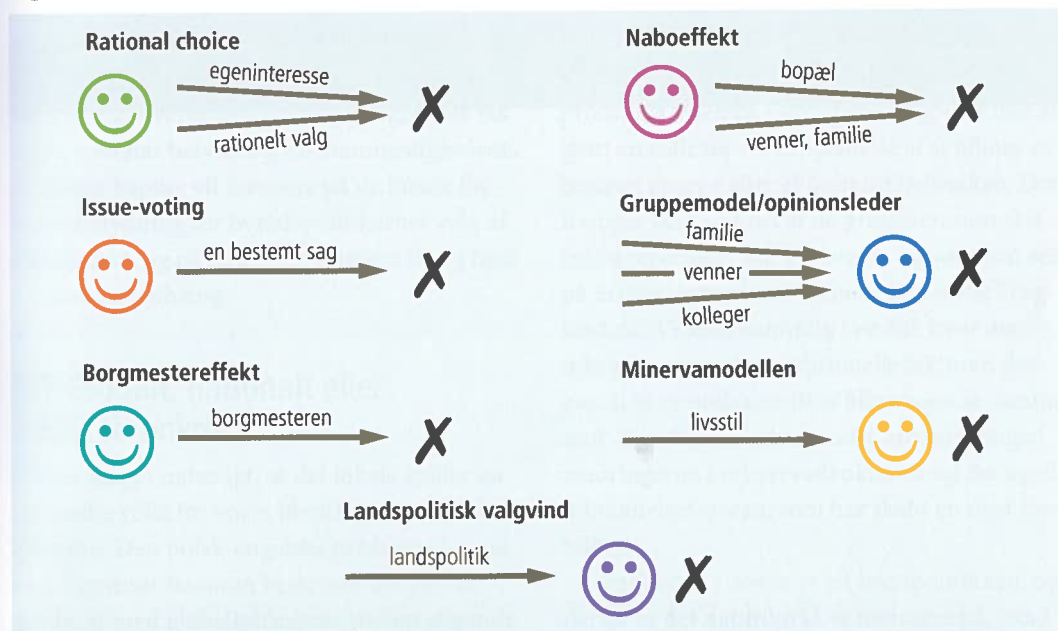
Det store spørgsmål er selvfølgelig, i hvilket omfang dette flytter stemmer fra parti til parti, eller om det blot flytter de personlige stemmer internt i partiet. Dette kan undersøges ved sammenlignende valg over tid på de enkelte afstemningssteder.

I Brønderslev Kommune blev Jens Andersen (V) ved byrådsvalget i 2017 valgt med 285 personlige stemmer. De 220 af stemmerne, svarende til 77 procent af hans personlige stemmer, fik han på sit lokale valgsted i Serritslev. Det svarende endvidere til hele 75 procent af alle afgivne stemmer på Venstre i Serritslev (liste- og personlige stemmer). Der er således ingen tvivl om, at det var en kandidat, der havde stor lokal opbakning.

Gruppemodel/opinionsleder

En anden forklaring på vælgerens valg er, at det træffes i grupper, og der er således tale om en klassisk sociologisk forklaringstilgang. Med andre ord påvirkes vælgeren af de grupper, han/hun indgår i og vil have en tendens til at stemme det samme. Man kan sige, at vælgeren *socialiseres*

Figur 4.6. Vælgeradfærdsteorier

til at stemme noget bestemt. Arenaerne kan for eksempel være familien, skolen, arbejdspladsen, lokalområdet eller foreningen. Du kan overveje, om du vil stemme det samme som din familie eller venner?

Påvirkningen kan også ske via en såkaldt opinionsleder, der påvirker de øvrige i gruppen. Hvis eksempelvis moderen i en familie er meget politisk engageret med stærke holdninger

til skoledebatten i kommunen, så vil hun, som opinionsleder i familien, kunne overbevise og påvirke resten af familien til at stemme det samme som hende ved det kommende valg.

Det kunne også være, at man har en kammerat, der er politisk aktiv, og som man lytter til, fordi man måske ikke selv går så meget op i valget.

Opgaver til kapitel 4

1. Undersøg udviklingen i valgdeltagelse i din kommune – www.kmdvalg.dk. Sammenlign med landsgennemsnittet. Hvordan kan eventuelle afvigelser forklares?
2. Hvad kan der udledes af tabel 4.1 til 4.4 om vælgerne til byrådsvalg? Hvordan kan variationerne mellem grupperne forklares? Overvej, om det er et problem for demokratiet, at vælgerdeltagelse varierer mellem grupperne. Husk at se både på procenttallene og de absolutte tal. Sammenlign resultatet i din kommune ved henholdsvis byrådsvalget 2017 og folketingsvalget 2019. Hvilke forskelle er der? Hvordan kan de forklares (brug vælgeradfærdsteorier). www.kmdvalg.dk
3. Undersøg, om naboeffekt-hypotesen kan bekræftes i din kommune. Undersøg for eksempel de tre kandidater, der fik flest stemmer, og de tre, der fik færrest. Er der forskel? Hvordan kan det eventuelt forklares?
4. Lav en valgundersøgelse i din kommune. Opstil 3-5 hypoteser om, hvordan vælgerne stemmer, og udarbejd et spørgeskema, du elektronisk kan dele på eksempelvis Facebook. Fortolk efterfølgende resultaterne. Brug vælgeradfærdsteoriene til at fortolke resultaterne.
5. Lav en valgindsundersøgelse af din kommune inkl. konfidensintervaller. Hvordan forudser du, at valget kommer til at gå ud fra denne beregning?